Hrvatsko politološko društvo
Croatian Political Science Association
- since 1966 -

HRVATSKI POLITOLOŠKI RAZGOVORI

Zagreb, 6. i 7. studenog 2009.

OBEĆANJA REVOLUCIJE 1989: DEMOKRACIJA, NACIONALNI IDENTITET I EUROPA

SAŽECI IZLAGANJA

Antić, Miljenko
Građevinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
antic@master.grad.hr

Da li je komunizam bio bolji? Usporedba ekonomskog i društvenog razvoja Hrvatske, Bugarske, Mađarske, Poljske i Rumunjske prije i nakon pada komunističkog poretka

U žarištu ovogodišnjih Politoloških razgovora pitanje je u kojoj su se mjeri ostvarila obećanja europske „annus mirabilis“ i kako rezultati političke i ekonomske transformacije izgledaju iz današnje perspektive. Ovaj članak odgovara upravo na ta pitanja i to na osnovi empirijske analize. Drugim riječima, članak uspoređuje ekonomski uspjeh Hrvatske i odabranih europskih država (Bugarske, Mađarske, Poljske i Rumunjske) prije i poslije pada komunizma. Uz to, članak uspoređuje rezultate dvaju sistema na osnovi pravednosti distribucije nacionalnog dohotka te na osnovi usporedbe porasta životnog vijeka. Preliminarni rezultati pokazuju da su navedene države imale, u prosjeku, gotovo identičan ekonomski rast za vrijeme zadnjih 18 godina komunističkog poretka i u prvih 18 godina demokracije i kapitalizma. Pravednost distribucije nacionalnog dohotka (mjerena GINI indeksom) se smanjila, što je logična posljedica uvođenja kapitalističke privrede. Međutim, porast životnog vijeka - na godišnjem nivou - više je nego udvostručen u postkomunističkom periodu. Ukratko, komunizam nije bio bolji (osim u pravednosti distribucije dohotka), ali kapitalizam i demokracija još nisu pokazali svoju superiornost u stimuliranju ekonomskog rasta. Ipak, novi poredak pokazao se daleko efikasniji u produljivanju životnog vijeka stanovništva u navedenim državama.

Beširević, Nataša
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
nbesirevic@fpzg.hr

Učinci predpristupnog procesa na proces demokratizacije: usporedba država iz 5. proširenja EU-a i Zapadnog Balkana

Za države proizašle iz raspada komunizma 1989. godine Zapadna Europa predstavljala je, isprva na simboličkoj razini, demokratsku stabilnost i obećanje gospodarskog prosperiteta. Ubrzo nakon pada komunizma ovaj je simbolizam „povratka Europi“ označio i glavni vanjskopolitički cilj bivših komunističkih država: članstvo u Europskoj zajednici/ uniji. Kakav je utjecaj i u kojoj fazi prije i nakon potpisivanja Europskih sporazuma imala EU na primjeru država Višegradske skupine, uz Bugarsku i Rumunjsku, na koji način je Europska unija pasivnom i aktivnom uvjetovanošću utjecala na proces demokratizacije navedenih država, te koliko je i u kojim uvjetima instrument uvjetovanosti efikasan u demokratizaciji država Zapadnog Balkana na primjeru dviju država kandidatkinja i država potencijalnih kandidatkinja, istraživačka su pitanja na koja će pokušati odgovoriti ovaj rad. Rad će ujedno predstaviti i elemente onoga što se nazivaju pasivna i aktivna uvjetovanost Europske unije (*Vachudová*), kao i kritiku tih elemenata (*Grabbe, Pridham*) u postizanju cilja efikasnije implementacije u odnosu EU naspram država kandidatkinja.

Značajne varijacije u implementaciji tog značajnog instrumenta vanjske politike EU upućuju na argument da učinak uvjetovanosti prvenstveno ovisi o pretežitosti koristi ulaska nad negativnim učincima ulaska u EU i konkretiziranom vremenskom okviru (*time framework*)

koji će završiti punopravnim članstvom. Unutar pred-pristupnog procesa efikasnost politike uvjetovanosti EU, koja se smatra najjačim adutom u demokratizaciji kandidatkinja za ulazak u EU, ovisi prvenstveno o demokratskim obrascima unutar same države. S obzirom na asimetričan odnos pregovora između EU i države kandidatkinje, stalno ocijenjivanje napretka države u pregovaračkim poglavljima na godišnjoj bazi, nužno ispunjavanje Kopenhaških i Madridskih kriterija, te usvajanje pravne stečevine EU-a pred-pristupni proces iznimno je zahtjevan za političke elite koje će ga podržati u slučaju da se ne pokaže politički 'preskup' proces za njihov opstanak. No, ukoliko ispunjavanje kriterija uvjetovanosti potkopava ostanak na vlasti vladajuće elite određene države kandidatkinje, njegova efikasnost dolazi u pitanje. Uvjetovanost najefikasnije funkcionira u uvjetima kompetitivne političke arene (izmjena političkih stranaka na vlasti, snažna oporba, neovisnost medija, razvijeno civilno društvo itd.), nenaglašenih etnonacionalnih linija podijeljenosti i u državama konsolidirane demokracije (*po Linzu i Stepanu*).

Članak će pokušati dokazati da je stupanj demokratizacije (prikazan kroz rezultate izvještaja organizacije Freedom House i orijentiran prvenstveno na političke kriterije iz Kopenhagena) povezan s politikom uvjetovanosti EU, samo u slučaju kompatibilnosti s interesima domaće političke elite, koja bi i bez kriterija EU slijedila put demokratizacije. Rad stoga u zaključku donosi opseg promjena koje su moguće u uvjetima neliberalnih političkih obrazaca, s primjenom na države Zapadnog Balkana.

Boban, Davor
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
dboban@fpzg.hr

Pregovori za okruglim stolom: početak demokratske tranzicije u Istočnoj Europi

Ove se godine navršava 20 godina od početka demokratske tranzicije u Istočnoj Europi. Promjene koje su srušile komunistički poredak u toj regiji započele su u Poljskoj pregovorima za okruglim stolom. Dogovorom koji je postignut između komunističkih vlasti i do tada ilegalne oporbe započet je nepovratan proces promjena ne samo u Poljskoj, nego i u cijelom tom dijelu Europe. Padom komunističkog režima u Poljskoj stvoren je domino-efekt pada i drugih komunističkih režima u Istočnoj Europi, sve dok se to nije dogodilo i u Hrvatskoj 1990. No, pregovori koji su trebali poslužiti kao primjer civiliziranog dijaloga i relativno brzog pronalaska problema između dvije suprotstavljene strane nije značio da će politički procesi u Poljskoj u narednih 20 godina također biti vođeni na isti način. Duboke podjele koje postoje u poljskom društvu i poljskoj politici reflektirale su se i na ponašanje političkih aktera, koji su se oštro sukobljavali oko niza pitanja: počevši od ustavotvornog procesa, preko društvene i političke uloge Katoličke crkve, do stava o pristupanju Poljske Europskoj Uniji. Početna spremnost na dijalog između suprotstavljenih strana stoga je bila teško postiziv cilj u mnogobrojnim kasnijim sukobima, no istodobno je taj civilizirani dijalog i mirni prelazak iz autokratskog u demokratski sustav duboko obilježio poljsku suvremenu povijest. To je ukazalo ne samo na mogućnost 1989. i 1990. da je demokratska tranzicija u Poljskoj i Istočnoj Europi moguća i bez prolijevanja krvi i bez dugotrajnog otpora komunističkih elita tim promjenama, nego i na način na koji bi se kasnije mogla uspješno rješavati duboka podijeljenost oko nekih važnih društvenih i političkih pitanja.

Budimir, Davorka
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
davorka@delfin-zg.hr

Da li su političke elite mogle izgraditi drugačiji institucionalni okvir Hrvatske?

Iako je formalni demokratski okvir u Hrvatskoj bio uveden, ponašanje političke elite nije se u potpunosti prilagodilo zahtjevima tog okvira, te je imalo negativan učinak na djelovanje nekih institucija (poput pravosuđa, policije ili vojske). Demokratizacija sustava nije dovela do promjena u ponašanju političke elite, tj. do očekivanja da će se politička elita prilagoditi demokratskim pravilima. Čini se da demokratske institucije i političke elite funkcioniraju prema različitim standardima. Dok se demokratske institucije zasnivaju na suradnji, povjerenju, komunikaciji, odgovornosti i transparentnosti, političke elite temelje svoje ponašanje na vrijednostima koje su u potpunoj suprotnosti ovim ranije navedenim načelima, karakterizira ih nepovjerenje, dvostruka mjerila, netransparentnost, te sklonost autoritarnosti u kreiranju politike. Posljedica je to tzv. fragmentiranosti političke elite (Higley/Moore,1981:582) koja je očita na razini političkih institucija, gdje možemo opaziti da se političke elite ne ponašaju u skladu s formalnim demokratskim vrijednostima. Politička elita oblikuje političke institucije svojim ponašanjem, ali njeni neformalni, prilično „nedemokratski“, kodeksi imaju veću težinu od formalnih demokratskih rješenja.

Procjep između političke elite i političkih institucija na različitim razinama nije lako formalizirati jer ima različite osobine u različitim odnosima između političkih elita i institucija.. S jedne strane to je vidljivo djelovanjem pojedinih grupa unutar političkih stranaka, ali i kroz odnose između pojedinih razina vlasti.

Čuvalo, Antonija
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
antonija.cuvalo@fpzg.hr

Medijski politički diskurs u Hrvatskoj 2001. i 2009.: Novi konsenzus ili stara previranja?

Cilj rada je utvrditi je li nakon druge promjene vlasti nakon 2000. godine, došlo do uspostave novog konsenzusa oko zajedničkih demokratski poželjnog karaktera demokracije i političke zajednice u medijskom političkom diskursu devet godina nakon prve promjene stranke na vlasti nakon prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj. Primjenom metode interpretativne analize sadržaja kolumni u dnevnim novinama (Jutarnji list, Večernji list, Slobodna Dalmacija) identificirat će se definicije i značenja koja se u hrvatskom dnevno političkom tisku pridaju pojmovima poput prava i sloboda pojedinaca, tolerancije različitosti, slobode izražavanja, vladavine zakona, dosega i uloge države. Teorijskom generalizacijom dobivenih rezultata rad želi odgovoriti na sljedeća pitanja: 1) koje se definicije osnovnih pojmova demokratske teorije, uspostavljaju u obuhvaćenom novinskom materijalu, kao elementi zajedničke političke stvarnosti, 2) koje političke stavove i vrijednosti zastupaju i promoviraju različiti mediji, 3) u kojoj se mjeri medijska borba oko dominantnih definicija stvarnosti temelji na kulturi argumentiranog dijaloga i tolerancije, odnosno na koji način se u dnevnom tisku odvija proces diskurzivne konstrukcije stvarnosti. Svrha rada je ustanoviti je li (na temelju usporedbe političkih kolumni i uvodnika nacionalnih dnevno političkih novina metodom analize sadržaja, kroz 4 tjedna, na prijelazu iz 2000. i 2001. godine i u istom

razdoblju, na prijelazu iz 2008. u 2009. godinu) došlo do promjene u medijskom koncipiranju politike i političkog, odnosno je li došlo do promjene medijskog političkog diskursa prema inkluzivnom, argumentiranom i racionalnom javnom jeziku, koji će poticati uključivanje šire javnosti u raspravu o poželjnom karakteru političke zajednice. Očekuje se da definicije stvarnosti koje će biti ustanovljene u analiziranom medijskom sadržaju korespondiraju s definicijama koje postoje u javnosti i u određenoj mjeri utječu na to koje će definicije biti prihvaćene kao dominantne. Iako se na temelju rezultata istraživanja interpretativnom metodom neće moći izvoditi generalizacije o cjelokupnom medijskom političkom diskursu, ova analiza dopunjuje korpus znanja o mogućim definicijama političkih koncepata i percepciji politike i demokracije.

Filandra, Šaćir
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
filandra@hotmail.com

Bošnjaci i postkomunizam

Kraj komunizma i urušavanje zajedničke jugoslavenske države bili su vrlo plodotvorni za Bosanske Muslimane/Bošnjake. Ova dva događaja su pretpostavka njihovog samostalnog izlaska na povijesnu scenu i slobodnog oblikovanja političkoga identiteta..U dvije naredne decenije Bošnjaci će ostvariri sve što im je bilo nedostupno tokom 20. stoljeća. Njihov meteorski brz nacionalni razvoj tokom ovog perioda ogleda se u sljedećim činjenicama: od nepriznavane, poricane, izmišljene komunističke nacije postaju istinski nacionalni subjekt kroz povrat tradicionalnoga bošnjačkoga imena, vraćaju bosanski naziv za maternji jezik, uspostavljaju vlastitu vojsku, ostvaruju zajedničku smostalnu bosanskohercegovačku državu.
Sva nabrojana postignuća praćena su čitavim nizom otvorenih pitanja, kao što su: uspostavljati vlastitu nacionalnu ili graditi zajedničku državu; razvijati zajedničku, bosanskohercegovačku političku agendu na uštrb nacionalnog profiliranja ili davati prednost etničkim značajkama identiteta; koji i kakav islam poučavati; svjetonazorski pluralizam podržavati ili insistirani na jedinstvu; vehabije podržavati ili ne; brže ili sporije se otvarati evropskim integracijama; na nacionalizam Srba i Hrvata odgovarati istom mjerom ili ne; podržavati jezički purizam ili ne i sl.

Hinšt, Vladislav
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
vladislav.hinst@zg.t-com.hr

Konstituiranje obrambenih politika i doprinos demokratskoj konsolidaciji u državama Srednje i Jugoistočne Europe

Obrambene reforme u državama Srednje i Jugoistočne Europe prošla dva desetljeća odvijale su se u sjeni sveobuhvatnih političkih i ekonomskih reformi. Političke elite i birači nisu pridavali značajniju pažnju ovom području. Osim međunarodne zajednice i još više međunarodnih organizacija, interes za transformaciju obranu, ponajprije je vezan za birokracije profesionalno zainteresirane za ove procese, dio akademske zajednice orijentirane na razvoj sigurnosnih studija i uopće mogućnosti društvenih istraživanja u području obrane i

vojske te ponegdje civilno društvo. Stoga je i nepravedno ostao marginaliziran utjecaj obrambenih reformi na demokratsku konsolidaciju u ovim državama. Tijekom ovih reformi stvorene su mogućnosti za promociju *policy* pristupa u području obrane te su konstituirane su obrambene politike kao javne politike.

Gregurić, Ivan
Goethe-Universität Frankfurt am Main
ivan.greguric@yahoo.de

Hrvatsko zatvaranje kruga: Od početnog sna o "povratku u Europu" 1989. do završne jave u pristupnom procesu za članstvo u Europskoj Uniji 2009.

1989. godine, kada su bivše realsocijalističke zemlje Istočne Europe započele svoju putanju često spominjanog „povratka u Europu“, činilo se jedno kratko vrijeme, da će nju Hrvatska, kao razvijenija Republika u sastavu SFRJ, srazmjerno brzo i lako realizirati. 20 godina kasnije zemlje Istočne Srednje Europe podvlače crtu pod svojih prvih pet godina članstva u Europskoj Uniji, dok se Hrvatska tek nada skorom zaključenju pregovora za dostizanje istoga.

Polazeći od *mainstream*-a radova o demokratizaciji Hrvatske, ovaj rad izdvaja nedostatak političkog i društvenog konsenzusa oko njenog karaktera i realizacije u istovremenima procesima sistemske transformacije i izgradnje nacionalne države kao glavnog otežavajučeg čimbenika, koji je doveo do gubljenja prednosti početne pozicije i zaostajanja za Slovenijom i zemljama iza „željezne zavjese“. Rad analizira katalizatorsku funkciju „Europe“ u njegovom postizanju, kako na razini političke elite i režima, tako na razini temeljnih vrijednosti političke zajednice, koja se odnose na samu konstituirajuću definiciju nacije i države. Na ovoj drugoj fundamentalnoj ravni, rad predstavlja jednu studiju slučaja koji istražuje strategije simboličke mobilizacije i instrumentalizacije različito konotiranog pojma „Europa“ od strane političkih aktera u Hrvatskoj.

Zbog isprepletenosti procesa demokratizacije i europeizacije Hrvatske, metodološki rad kombinira klasične pristupe istraživanja tranzicije i konsolidacije političkih sistema sa socijalkonstruktivističkim pristupom u istraživanju procesa europeizacije. Dotični pristup istražuje rekonstrukciju nacionalnih identiteta kao reakciju na pritisak za prilagodbu u sklopu procesa europske integracije, tj. „europeizaciju identiteta nacionalnih država“ (Risse/Marcussen et al).

Zaključno, ovaj rad se komparacijski osvrće na trenutačne procese demokratizacije i europeizacije Srbije.

Grubiša, Damir
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
damir.grubisa@zg.t-com.hr

Koncepcije Europe i demokracije u procesu uvjetovanosti za članstvo u EU zemalja Srednje i Jugoistočne Europe

Tri su bitne političke ideje utjecale na slom komunizma u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi, a to su ideja demokracije kao antiteza komunističkom režimu, ideja Europe kao antiteza komunističkoj zajednici naroda (SEV i Varšavski pakt) i ideja nacionalnog identiteta kroz potvrdu nacionalne suverenosti kao antiteza teoriji i praksi ograničenog suvereniteta zemalja Srednje i Jugoistočne Europe.

Ovdje ćemo analizirati samo ove prve dvije političke ideje, tj. ideju Europe kao domicilnu vrijednosnu valenciju i njezinu ulogu svjetonika (*beacon*) u preobražaju iz komunizma u moderno industrijsko društvo i ideju demokracije kao političko-vrijednosni orijentir i cilj društvenog i političkog preobražaja koji je započeo 1989. godinom.

U prvom slučaju analizirat ćemo različite pristupe ideji „povratka Europi" i prividnoj renesansi ideje Europe kao *u-topijske* (mjesto koje ne postoji) odrednice političkog identiteta. Osnovna teza je da *je spiritus movens* „povratka Europi" bio proces identifikacije s Europom kakva više ne postoji (s Europom kao „mračnim kontinentom", vidi Mazover), pri čemu se redukcionistički positovjetila ideja klasične Europe (povijesna, kulturna i geografska ideja) s projiciranim idealom Europe, što je došlo u konflikt s političkom projektom Europe operacionaliziranim kroz igradnju Europske unije.

U drugom slučaju, politička ideja demokracije kao *spiritus movens* društvenih i političkih promjena reducirana je na krajnje jednostavni model „pet-minutne demokracije" (Duverger i dr.), tj. stvaranja političkog pluralizma kroz pluripartitizam i kroz elektoralni proces, što je reduciralo suženom dimenzijom i reduciranim potencijalom demokratskih promjena. Nakon ulaska u EU zemalja Srednjoistočne Europe manifestirali su se proturječni procesi tzv. „krize demokracije", tj. razočarenja u političku ideju Europe i političku ideju demokracije, što je umnogome rezultat upravo redukcionističkih pristupa i zabluda u recepciji ideje Europe i ideje demokracije, što ćemo nastojati dokazati u radu.

Lalić, Dražen
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
drazen.lalic@gmail.com

Otupjelo oruđe: Zastarjelost pojmovno-konceptualnoga aparata za analizu procesa tranzicije i konsolidacije demokracije u današnjoj Hrvatskoj

Priopćenje se zasniva na ocjeni da je pojmovno-konceptualni aparat za znanstvenu analizu procesa tranzicije i konsolidacije demokracije u Hrvatskoj i drugim zemljama istočne i srednje Europe u nekim važnim aspektima zastario. Slijedom toga, taj aparat više nije dostatno uporabljiv za provođenje precizne politološke i sociološke analize. U priopćenju se planiraju iznijeti neki posebno upečatljivi primjeri za tu zastarjelost i nedostatnu uporabljivost. Primjerice, namjerava se upozoriti kako već dulje vrijeme nije osnovano, ako je to ikada i bilo, promišljati zbivanja u postkomunističkim zemljama Istočne i Srednje Europe kao sastavni dio „trećega vala demokratizacije" (Huntington, 1991.). Naime, taj se val odnosi na demokratsku tranziciju u Španjolskoj, Portugalu i drugim zemljama južne Europe, a po svojim bitnim obilježjima te političkom i društvenom kontekstu jako se razlikuje od (razvoja) situacije u istočnom i srednjem dijelu Staroga kontinenta u posljednjih dva desetljeća. Također, treba u svijetlu zbivanja tokom ovoga desetljeća preispitati je li se i kako održala uporabljivost oznake „druga tranzicija" (Vesna Pusić, 1999.) koja se odnosi na zemlje

tzv. južnoga modela tranzicije. U priopćenju se posebno namjeravaju preispitati neke važni dijelovi pojmovno-konceptualnoga okvira znanstvene analize tranzicije u Hrvatskoj, kao što je periodizacija toga procesa u tri faze (Soberg, 2006.), ocjena da je u nas već u prvoj polovini ovoga desetljeća došlo do konsolidacije demokracije, i slična.

Nikić Čakar, Dario
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
dario.nikic@fpzg.hr

Prezidencijalizacija hrvatskih stranaka: slučaj HDZ-a

Odlazak Ive Sanadera s mjesta predsjednika Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) u srpnju ove godine pokazao se kao pogodan trenutak za analitičku reviziju političke pojave HDZ-a, obrazaca njegova političkog djelovanja i strukturnih elemenata stranačke organizacije. Kakvu je stranku Sanader ostavio svojoj nasljednici? Uklapa li se u neku od teorijskih kategorija europskih političkih stranaka: *catch-all*, kartelsku, narodnu, personalističku, profesionaliziranu biračku, ultranacionalističku ili elitnu? Ili je možda riječ o nekonvencionalnom obliku na granici političke patologije, poput cezarističke stranke? Početna je teza ovog rada da se HDZ tijekom Sanaderova mandata strukturirao u tip prezidencijalizirane stranke, koja se kao novi teorijski obrazac stranačke organizacije počinje pojavljivati u sklopu šireg procesa prezidencijalizacije politike, odnosno terminološki preciznijeg koncepta prezidencijalizacije parlamentarnih sustava. Koncept prezidencijalizacije demokratskih političkih sustava počeo se sustavno razvijati u komparativnoj politici tijekom posljednjeg desetljeća, premda su se prvi trendovi i pokušaji njihova objašnjavanja pojavili već 1960-ih u Velikoj Britaniji. Istraživanja su kulminirala 2005. godine objavljivanjem opsežne komparativne studije *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies*, koju su uredili Thomas Poguntke i Paul Webb. Rastvorit ćemo kontingentne i strukturne promjene unutar stranke i pokušati ih obrazložiti teorijskim i metodološkim alatima koncepta prezidencijalizacije. Prezidencijalizacija se odvija na trima razinama demokratske politike: izbornog procesa, političke stranke i izvršne vlasti. Promatrajući procese na sve tri razine pokušat ćemo utvrditi uklapa li se HDZ u teorijski obrazac prezidencijalizirane stranke, odnosno je li i hrvatsku politiku počeo zahvaćati opći trend prezidencijalizacije kakav se zamjećuje u većini zapadnoeuropskih demokracija.

Pažanin, Ana
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
anapaza@yahoo.com

O Dahrendorfovim "razmatranjima o revoluciji u Europi" - prije i poslije

Kao što je naznačeno u naslovu izlaganja bit će riječi o Dahrendorfovim razmišljanjima o revoluciji u Europi. Ponajprije će se izložiti njegova razmišljanja sadržana u djelu „Razmatranja o revoluciji u Evropi“ objavljena 1992., a nastala u ljeto 1990. u kojima Dahrendorf predviđa što će se dogoditi narednih godina. Potom će se ona usporediti s razmišljanjima sadržanima u zbirci tekstova „U potrazi za novim poretkom. Predavanja o politici slobode u 21. stoljeću“ iz 2003., koji su nastali 2001. i 2002. godine u obliku javnih

predavanja u Kulturološkom institutu u Essenu, od kojih je prvo održano samo 2 mjeseca nakon uništenja Twin Towersa

---

Posavec, Zvonko
HAZU
zvonko.posavec@zg.htnet.hr

Može li se EU demokratizirati?

Radman, Zoran
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
zoran.radman@urbos.hr

Građanstvo i oblici političke potpore: eksplanatorna vrijednost modela građanstva na oblike političke potpore – slučaj jadranske regije

Politička potpora u našem društvu koje je tranzicijsko pitanje povjerenja i legitimiteta prema pojedinim objektima političkog sustava izuzetno je značajno. Dosadašnja istraživanja provođena u Hrvatskoj, a također i naše istraživanje na području jadranskih regija govore o relativnoj niskoj razini povjerenja u političke autoritete i institucije. Dok se s druga strane možemo složiti da su u našem društvu prihvaćeni ideali i vrijednost demokracije kao najboljeg oblika vladavine što su pokazala dosadašnja istraživanja. Stoga možemo tvrditi da su i u našem slučaju radi o „Dahlovom demokratskom paradoksu". Ne radi se o jednom općem modelu političke potpore već su se radi o različitim oblicima političke potpore prema pojedinim jedinicama političkog sustava. U ovom radu držimo se Eastonovih dimenzija političke potpore: potpora autoritetu, potpora za institucije, potpora za demokraciju i potpora zajednici. Svi oblici političke potpore predstavljaju subjektivne orijentacije građana prema jedinicama političkog sustava. Orijentacije, odnos građana naspram jedinica političkog sustava otvara pitanje građanstva. Etablirani modeli građanstva koje su razvili britanski autori poslužiti će nam za analizu subjektivnih orijentacija građanstva u odnosu na jedinice političkog sustava i različite dimenzije političke potpore, čijim odrednicama ćemo pokušati objasniti izvore političke potpore na području jadranskih regija.

Rezultati nam ukazuju da se razina potpore povećava kako idemo od nižih, specifičnih oblika potpore (potpora autoritetima i potpora institucijama) gdje je ona relativno niska prema višim, difuznim oblicima potpore (potpora zajednici). U pozadini političke potpore, naročito „potpore demokraciji" nalaze se performanse političkog sustava, odnosno potpora je više instrumentalno nego intrinzično utemeljena.

Rodin, Davor
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Demokratizacija demokracije

Skoko, Božo
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
bskoko@fpzg.hr

Međusobna percepcija država nastalih na području bivše Jugoslavije u pogledu odgovornosti za rat i poslijeratnog razvoja.

Kako bi istražio kakva je međusobna percepcija država nastalih na prostoru bivše Jugoslavije, gotovo dva desetljeća nakon raspada Jugoslavije i deset godina nakon završetka svih međusobnih sukoba, autor je proveo istraživanje javnog mnijenja u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji.
U terenskoj anketi fokusirao se na dva problema – percepciju samostalnog razvoja pojedinih država (varijabla koja je usporediva sa činjeničnim stanjem stvari, koje se temelji na konkretnim institucionalno definiranim ekonomskim, političkim i društvenim indikatorima) te percepciju odgovornosti za ratove na području bivše Jugoslavije (kao pretežito doživljajnu kategoriju).

Istraživanje je pokazalo kako je međusobno rangiranje šest država prilično realno u „mjerljivim“ kategorijama, kao što su ekonomski napredak i životni standard, kvaliteta života, ugled u svijetu i funkcioniranje pravne države. Međutim, kad su u pitanju razvijenost demokracije i razina sigurnosti, čini se da su ispitanici puno subjektivniji u procjeni.

Kad je u pitanju „traženje krivca“ za ratove na području bivše Jugoslavije najveći konsenzus među ispitanicima postoji u Sloveniji i Hrvatskoj. U ostalim državama odgovornost je raspodijeljena na različite aktere. Ipak najveći stupanj slaganja u svim državama postoji oko Slobodana Miloševića, kao najodgovornijeg za stradanja na Balkanu.

Sošić, Mario i Tatjana Tomaić
Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
mario.sosic@pu.t-com.hr
ttomaic@net.hr

Regionalne političke stranke i njihova uloga u konsolidaciji i stabilizaciji postkomunističkih društava i država;slučaj Istarskog demokratskog sabora (IDS)

Proces demokratske tranzicije i transformacije u postkomunističkim zemljama Srednje i Jugoistočne Europe obilježen je političkim i gospodarskim promjenama kao i, u većem dijelu, raspadom federalnih zajednica (Čehoslovačka, Jugoslavija) i nastankom novih suverenih nacionalnih država.

Novouspostavljeni demokratski poretci znatno se razlikuju, u pojedinim subregijama ali i u pojedinim nacionalnim državama, s obzirom na kvalitetu demokracije, stabilnost država i (bez)konfliktnost socijetalne zajednice.
Postavlja se pitanje, nije li i pojavnost regionalnih političkih stranaka u nekima od tih zemalja jedan od mogućih indikatora i čimbenika te razlikovnosti?

Polazeći od empirijske činjenice da se pojavnost i opstojnost parlamentarnih regionalnih stranaka javlja u Hrvatskoj već u najranijoj tranzicijskoj fazi, istraživački je interes rada

okrenut pitanju otkrivanja (nekih) uzročnih čimbenika te pojavnosti i ocjeni njenog, pozitivnog ili negativnog, učinka na proces demokratske konsolidacije, društvene stabilizacije i europske integracije u Hrvatskoj.

Rezultati se analize, kao i zaključci, izvode iz slučaja nastanka i opstojnosti regionalne političke stranke, Istarskog demokratskog sabora (IDS), na političkoj karti Hrvatske. Analiza obuhvaća područje programskih sadržaja IDS-a, strukturu socijalne ukorijenjenosti stranke u Istri i izborne (ne)uspjehe u razdoblju od 1990.-2009. godine.

Rezultati analize upućuju na zaključak kako opstojnost regionalnih političkih stranaka proizlazi iz državno-suverenitetske neizgrađenost, društveno-ideološke konfliktnosti i identitetsko-nacionalne neintegriranosti u postkomunističkom hrvatskom društvu, što pak otežava političku i društvenu stabilizaciji te europsku integraciju u društvu i državi.

Širinić, Daniela
Central European University, Budimpešta
dsirinic@gmail.com

U potrazi za izokracijom: oblici participatorne nejednakosti u starim i novim demokracijama
Ovaj članak je usmjeren ka razvoju dodatnih mjera za kritičku procjenu kvalitete postojećih demokratskih režima. Kako je uvriježeno mišljenje da zemlje za dužom demokratskom tradicijom imaju demokraciju 'više kvalitete' od mladih demokracija, glavni cilj ovog rada je procijeniti kvalitetu demokracije u državama sa različitom dužinom demokratskoga staža, preciznije u Nizozemskoj, Irskoj, Poljskoj i Sloveniji.

Rastuća literatura na temu 'Kvalitete demokracije' (Quality of Democracy) sadrži konceptualizacije i prijedloge za mjerenje koji će biti korišteni kako bi se istražila posebna dimenzija ovog pojmovnoga amalgama. Zbog kompleksnosti pojma kvalitete demokracije, aktualnih debata oko njegovog razmjera i srži, te uvjerenja ovog autora da bi naglasak na samo jednoj dimenziji (Morlino 2004 i Andreev 2005) pružio veći doprinos znanstvenom istraživanju nego gotovo pa i nemoguć pokušaj analize svake dimenzije u jednom znanstvenom izletu, ovaj članak će analizirati političku jednakost (Morlino 2004, Bühlmann et.al. 2007, Dahl 2006, Beitz 1990, Verba (1987) 2001) kao dimenziju demokracije koja se pokazuje kao najvažnija i zaslužuje našu punu pozornost u doba rastućih nejednakosti.

Kako će biti više puta naglašeno u ovom tekstu, pitanje dali svi građani imaju jednaka prava da sudjeluju u politici nije jedino relevantno. Pitanje da li oni stvarno i izvršavaju svoje pravo da sudjeluju je ono na koje će se ovaj tekst fokusirati. Kao instrumentalna dimenzija političke jednakosti, jednakost u političkoj participaciji je izolirana kao mjerljiv pojam i kao pojam koji nam može pomoći u analizi stupnja političke jednakosti u izabranim demokracijama.

Analiza je provedena tako da su opisane razlike između odabranih slučajeva u nejednakosti u političkoj participaciji. Preciznije, participatorna distorzija, mjera političke nejednakosti koju su razvili Verba, Brady i Schlozman 1995 je prilagođena za potrebe ovog istraživanja. Empirička analiza je provedena na podacima baze podataka Europskog Društvenog Upitnika (European Social Survey Module iii Dataset). Model je razvijen kako bi se testirao input participatornog procesa kroz analizu odnosa između tipova političke participacije i politički relevantnih karakteristika (dob, spol, edukacija i dohodak). Rezultati analize otkrivaju

slijedeće oblike participacijske distorzije: žene su pod-predstavljene preko većine tipova političke participacije u svim zemljama uključenim u analizu; dob je proizašla kao kategorija sa značajnijim brojem distorzija nego spol te su značajne nejednakosti pronađene za dvije bitne skupine, mlade i stare. Nadalje, pronađeno je da su pojedinci sa niskim stupnjem obrazovanja naj pod-predstavljenija kategorija od svih kategorija analiziranih.

Drugi dio empirijske analize uvodi sveobuhvatnu mjeru participatorne nejednakosti koja je izračunata za svaku zemlju. Rezultati pokazuju da je Irska zemlja sa najmanje neproporcionalnom participatornom publikom i zemlja koja je ostvarila najveći stupanj političke jednakosti među analiziranim zemljama.

Velički, Damir
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
damir.velicki@ufzg.hr

Njemačko ujedinjenje i utjecaj poretka bivšeg DDR-a na stanje u Njemačkoj

Pravno gledano, njemačko ujedinjenje završeno je potpisivanjem ugovora o ujedinjenju i prvim općenjemačkim izborima za njemački savezni parlament – Bundestag. Ali, de facto, unutrašnji proces ujedinjenja na području politike, društva i privrede traje još i danas. Budući da je u vrlo kratkom vremenu kompletan zapadnonjemački sustav prenesen na istočnonjemački dio, istočnonjemačko društvo su gotovo preko noći zahvatile brojne promjene. Dio istočnih Nijemaca je te socijalne promjene, promjene vrijednosti, individualizaciju, tehnološku modernizaciju, supranacionalnu integraciju i multikulturalnost percipirao i kao obezvređivanje vlastitih postignuća, što se još i danas, gotovo dvadeset godina nakon njemačkog ujedinjenja, odražava na situaciju u Njemačkoj, i to na nekoliko razina. Stoga će se analiza nakon kratkog osvrta na sam pojam "ujedinjenja", odnosno "ponovnog ujedinjenja" i područja vanjske politike, opširnije fokusirati na područje unutarnje politike - posebice na stranački sustav, kao i na posljedice ujedinjenja na njemačko društvo u cjelini. Pritom će se posebna pažnja posvetiti pitanju kako su pojedina obilježja komunističkog poretka bivšeg DDR-a utjecala na rezultate transformacije i na stanje u ujedinjenoj Njemačkoj.

Žiljak, Tihomir
Pučko otvoreno učilište u Zagrebu
kultura@pou.hr

Promjene hrvatske obrazovne politike 1989.-2009.: tranzicijski troskok ili maraton?

U ovom radu analizirat će se promjene obrazovne politike nakon 1989. godine s posebnim naglaskom na obrazovne strategije godine nakon 2000. godine. Polazi se od politološkog pristupa u kojem se analiziraju institucije, interesi i ideje u promjenama i stabiliziranju obrazovnih politika (McDonnell, 2009). Promjene se analiziraju analizom diskursa i narativnom analizom ključnih dokumenata, prikazom institucionalnih promjena i analizom ključnih aktera u ovim promjenama (Alexiadou, 2007).

Rad se najvećim dijelom bavi različitim razumijevanjima polazišta i ciljeva promjena obrazovnih politika u razdoblju od 2000. do 2005. godine. To su godine u kojima se prvi puta nakon sloma socijalističkog sustava cjelovito definiraju strateške promjene obrazovnog sustava. Analizira se utjecaj strukturnih reformi u vrijeme koalicijske vlade iz 2000. godine kao i sljedeće vlade, utjecaj pretpristupnih aktivnosti, učinci europskih političkih promjena u odnosu na obrazovanje (Lisabonski proces), važnost novih globalnih i europskih obrazovnih paradigmi (cjeloživotno učenje u društvu znanja). Na kraju analizira se rad unutrašnjih i vanjskih aktera u ovim aktivnostima. To su strategijske skupine obrazovnih ministarstava i Vlade, HAZU, Nacionalno vijeće za konkurentnost, epistemičke zajednice, vanjski konzultanti.

Posebno će se pokazati važnost temporalne dimenzije u analiziranim obrazovnim promjenama: vrijeme, *timing*, *tempo (*Radaelli, 2003, Dolowitz /Humphreys/Bulmer/Padgett, 2007). Koliko je proteklo vremena od poticaja i definiranja problema do promjene u obrazovnoj politici? Druga dimenzija je *timing*. U kojem trenutku su promjene započele i koliko je pogodnost trenutka utjecala na razumijevanje i prihvaćenost promjena? Sam tempo je određen unutrašnjim mogućnostima i potrebama za prilagođavanje u procesu pridruživanja.